

РАЗВИВАНЕ НА АКАДЕМИЧНИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ПРЕЗЕНТИРАНЕ НА ЧУЖД ЕЗИК

Милка Хаджикотева

Нов български университет, София, България

Резюме

Академичната презентация включва както крайния продукт, оценяван от преподавателя и публиката, така и процеса на подготовка за реализацията ѝ. По време на този процес студентите активно и целенасочено развиват уменията си за четене/слушане с разбиране, водене на бележки, подбор на материали, овладяване на лексика и граматика, отсяване на основни аргументи от примери, перефразиране и синтезиране на информация. Наред с уменията за боравене с чуждия език в писмена и устна форма, логическата подредба и структурирането на съдържанието, се развиват и уменията за общуване с публика, при които невербалната комуникация е от съществено значение. Всички тези умения са съществени за успешната академична и бъдещата професионална реализация на студентите.

Ключови думи: академична презентация, изучаване на чужд език, академични умения, професионални умения, невербална комуникация, общуване

Милка Хаджикотева е доктор и главен асистент в департамент „Англицистика“, Нов български университет, където води курсове по английски език за общи и академични цели. Завършва специалност „Англицистика и американистика“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“. Специализира в университети във Великобритания, Унгария, Германия, САЩ, Исландия. Участва с публикации в конференции в България и чужбина. Научните ѝ интереси са в областта на английската лексика и граматика, културология, чуждоезиково обучение и превод.

Email: mhadjikoteva@nbu.bg

Реализирането на една академична презентация е несъмнено едно от предизвикателствата, с които трябва да се справят както университетските преподаватели така и обучаваните. А когато академичната презентация трябва да бъде представена на чужд език, предизвикателството е още по-голямо. И ако нивото на владеене на чужд език на студентите, обучавани да говорят пред публика, е B1-B2 според Общоевропейската езикова рамка (ОЕЕР), предизвикателството може да се окаже непосилно и за двете страни.

Академичната презентация е част от овладяване на английски като чужд език за академични цели и подготовката и самата ѝ реализация се налага като условие за успешното боравене с чужд език от студенти. Овладяването на чуждия език за академични цели (в настоящата статия се визира английския език) обхваща и вникване в смисъла на писмената и устната комуникация, както и развиване на необходимите умения за реализирането им. Усъвършенстването на уменията за подготовка и представяне на академична презентация в най-висока степен синтезира горепосочените умения, като акцентът попада върху индивидуалната подготовка, представяне и оценяване както от преподавателя, така и от участниците в работната група.

Терминът “академична презентация” в чуждоезиковото обучение навлиза благодарение на разработките на Сюзън Райнхарт (2002), чийто труд се използва за обучение на напреднали в изучаването на английски език в академична среда. В България терминът се използва от И. Мавродиева със следното определение:

Академична презентация – презентация, която е част от академичната комуникация. Тя има няколко разновидности: 1. реализирана от преподаватели като съвременен метод на преподаване; 2. реализирана от обучаваните като начин за представяне на проекти, задания в процеса на обучение и оценяване на знанията им; 3. реализирана като начин на участие в научни конференции, семинари, кръгли маси и др., организирани от различни академични общности. (Мавродиева, 2007, стр. 269)

В настоящата статия академичната презентация се разглежда във второто значение на термина, дефиниран от И. Мавродиева, като обсегът му е допълнително стеснен и се отнася до подготовката и реализацията на

академичната презентация в процеса на чуждоезиковото обучение и по-специално обучението по английски език в академична среда на обучавани с ниво на владеене на езика-цел B1-B2 според ОЕЕР.

Тъй като традиционните изпити и тестове е невъзможно да отразяват напълно възможностите и уменията за боравене с чуждия език, поставянето на задание за подготовка и представяне на академична презентация се отличава с множество предимства. Наред с крайния продукт, който бива оценяван както от преподавателя, така и от състудентите на презентатора, в процеса на подготовка се развиват редица академични умения у студентите, които са от изключителна важност за бъдещата им професионална реализация.

В процеса на самостоятелна подготовка за презентирание, опосредствана от преподавателя, по време на която той се явява консултант, който насочва и съветва студентите, се развиват и четирите умения за боравене с чуждия език, а именно – четене, писане, слушане и говорене – последователно и целенасочено. Първоначалният акцент в процеса на подготовка е върху осмисляне и развиване на уменията за четене/слушане с разбиране на тема от личен или професионално насочен интерес за студентите, неразривно свързани с уменията за водене на бележки, подбор на материали и разширяване на познанията по лексика и граматика, отсяване на основни аргументи от примери, перефразиране и синтезиране на информацията в устен и писмен вид, както и сбит и ясен писмен изказ с цел използването му в слайдове.

В началния етап на подготовка за реализиране на академична презентация се развива и осмисля значимостта на уменията за четене/слушане с разбиране на тема от личен или професионално насочен интерес за студентите. Използването на четените текстове като източник за информация поставят в смислен контекст и уменията, което трудно се развива у обучавните на ниво B1-B2 от ОЕЕР, а именно водене на бележки. Макар и студентите обикновено да пренебрегват воденето на бележки в часовете си по чужд език, ситуацията, в която са поставени при подготовката за представяне на презентация, предполага от тях да записват/отбелязват важна за тях информация, която черпят от източниците си на чужд език.

Не е за подценяване и факта, че в процеса на подготовка на презентация се развиват уменията за самостоятелно проучване на материали, свързани с темата. В процеса на подготовката си и преминаването през различните етапи за реализирането ѝ, студентите натрупват повече знания, отколкото при четене или слушане на чуждия език на тематика, която не представлява интерес за тях. При подбора си на материали, свързани с избраната от тях тема, те се ориентират към източници, които отговарят на реалното им ниво на боравене с чуждия език, но дори и използваните от тях материали да са за по-ниско ниво на владение на чуждия език, то те неизбежно разширяват познанията си по езика. Те натрупват знания в определена област, като използват чуждия език като средство, а не цел. В резултат на използване на материали за подготовка на чуждия език, на който се предполага да се говори по време на презентацията, студентите разширяват и лексикалните си познания, като наборът от използваните от тях термини, фрази и изрази в подходящ контекст и граматически вярно се увеличава.

Типичният за говорене пред публика ясен, кратък и точен начин на изказване, придружен от примери, предполага овладяване на уменията за построяването на прости и граматически верни изказвания на чуждия език, които са в основата на успешна и недвусмислена комуникация. За ниво на владение на чуждия език на ниво B1-B2 от ОЕЕР тези умения са от първостепенна важност. Особено важност е и у студентите да се развият умения за перифразиране и избягване на дословно преписване или плагиатство. Вероятността да плагиатстват в устните си академични презентации е пренебрежимо малка.

Още една възможност за използване на богатия потенциал на подготовката за академична презентация с цел развиване на комуникативни умения е груповата презентация. В академична среда върху една и съща презентацията е възможно да работят няколко студенти, което предполага развиване на умения за работа в екип.

Самостоятелната индивидуална работа върху подготовката на презентации подпомага развиването на умения за успешно търсене на работни позиции, тъй като презентациите са вече и част от интервюто за работа, предлаана от едни от най-престижните работодатели, включително и от Европейската комисия.

В обобщение, ако се използват пълните възможности за развиване на комуникативни умения при подготовката за реализация на академична презентация, то у студентите успешно биха се развили уменията за общуване в академична среда, които се явяват част от набора от умения, необходими им за успешна професионална кариера в която и да е сфера на дейност.

След изграждането на индивидуален подход за събиране и подбор на информация в рамките на проучването по избраната от самия студент тема задачата на обучаваните и техните преподаватели по чужд език е да структурират презентациите си в последователност, следваща принципите на една определена реторична структура/схема. И на този етап работата на студентите и преподавателите върху основните аргументи при представянето на темата, подкрепени със съответните примери и доказателствен материал, следва да бъде съвместна.

Прилагането на различните видове реторични организации зависи от културата и образователната система на различните страни. Уменията в тази насока се натрупват от ранна детска възраст, когато децата се обучават по културно-специфичен начин как да разбират, организират и представят идеите си. Каплан в изследването си върху културно-обусловени модели на мислене в образованието анализира причините, поради които реториката от есета, написани от обучавани, изучаващи английски език като чужд, се различава значително от реториката на есета, написани от обучавани с роден език английски чрез анализ на организацията на абзаците. Той определя пет типа абзаци, характерни за пет националности и представя визуално различни модели на реторична организация. Графичният вид на характерна за англоговорящите народи организация е права линия или моделът на реторичната организация е целенасочен, или поне така се счита от носителите на английски език като роден, докато графиките, характеризиращи редица неанглоезични култури като ориенталска, романска, руска и т.н. се отличават с известна виеватост и повторения. В изследванията си Каплан стига до заключението, че реторични структури, характерни за родния език се наблюдават в есетата, написани от обучавани на английски като чужд език. В допълнение, изследванията на Каплан потвърждават, че хора, принадлежащи към различни култури, които не споделят един и същ роден език, общуват по различен начин. Конър посочва, че хората

пишат по различен начин въз основа на родния си език и разликите се наблюдават при организацията на изреченията, подбора на основните идеи и цялостната структура на есетата.

Въпреки че тези автори се концентрират в обяснения на модели при писмено общуване, включително писмени работи на обучавани по английски език като чужд, заключенията им могат да се приложат към устната реч, особено що се отнася до презентации, тъй като самата презентация е пресечната точка, на уменията по четене, слушане, писане и говорене. Академичните презентации като един от видовете презентации или речи се характеризират със строгия си организационен модел, наподобяващ структурата на есе. Спецификата им изисква да са насочени към публиката и по своята същност да се отличават със своя диалогизъм. При дискутиране на организационната структура следва да се отбележи, че в много случаи очакванията на преподавателите и обучаваните се разминават. Ако преподавателят очаква определена организационна структура, а идеята на обучаваните за това какво представлява възможната структура на презентациите им се различава напълно, то вероятно съществуват някои културно-обусловени причини, които обясняват това несходство. В допълнение, дори ако в съзнанието обучаваните и преподавателите битува един и същ организационен модел си, то доказателственият материал, предоставен от обучавания, е възможно да не е достатъчно убедителен от гледна точка на преподавателя. В такъв случай е възможно причината да се корени в спецификата на култури с висок (наситен) и нисък (слаб) контекст.

Културите с висок контекст (вкл. Близкия Изток, Азия, Африка и Южна Америка) се определят като колективистични и интуитивни, като в тях от съществено значение са междуличностните взаимоотношения. Според Хол (1969) тези култури предпочитат груповата хармония пред индивидуалното постижение и се управляват предимно от интуицията и чувствата, което прави контекста, жестовете и дори атмосферата на една ситуация по-важни от думите. Комуникацията в подобни култури обикновено е непряка и формална, а езикът обикновено е изпъстрен с орнаменти и виевати изказвания.

За разлика от гореизложеното културите с нисък контекст (вкл. Северна Америка и Западна Европа) се възприемат като водени от логиката, праволинейни и индивидуалистични. Логиката и прямотата са най-високо ценени от техните представители и взетите решения се влияят от фактите, а не се основават на интуицията. Общуването е по своята същност целенасочено, кратко и води до определени действия, като се предполага използването на точни думи, чието предназначение е да се възприемат буквално.

Най-вероятно българската култура може да се пречисли към културите с висок контекст, с тип организация подобна на руския модел, представен от Каплан (1966) в изследването му върху културните модели на мислене в образованието, макар че според Хол (1969) българската култура е нискоконтекстуална, но е по-ниска в сравнение с английската. Изхождайки от горното е възможно да се предположи, че основната част от общуването в българския език се представя непряко и по формален начин. В следствие на влиянието на наложилия се модел на културите с нисък контекст, особено що се отнася до английския език и традиции, писменото и устно общуване на български език вече се характеризира с обобщения и преходи, характерни за тези култури. Въпреки този факт, в повечето случаи наличието на преходи, свързващи фрази и обобщения е възможно да се разглежда от повечето представители на култури с висок контекст като ненужно. А причината за това вероятно се корени във факта, че е почти невъзможно за човек, израснал, възпитан и образован в един вид контекст да влезе безпроблемно в друг без каквато и да е подготовка. Обучаваните, които принадлежат към култури с висок контекст, а искат да функционират в различен тип култура, следва да се адаптират към изискванията, които тази култура им налага. В писменото си или устно общуване те включват информация, която по неписаните закони на тяхната култура им изглежда уместна и необходима. Но когато общуването действа по законите на култура, характеризираща се с нисък контекст, за публиката им тази информация е много вероятно да се окаже трудна за възприемане.

В резултат следва да се подчертае, че е полезно за обучаваните с ниво на владеене на английски език B1-B2 според ОЕЕР, които се готвят да представят академични презентации, да бъдат запознати с различните видове организации,

които са характерни за англоезичните култури, за да се съобразят с изискванията на културата, в която се стремят да функционират успешно. Така изпитваната несигурност и тревожност, когато се изказват устно без предварителна подготовка и дължаща се на сравнително ограничената практика, която имат в процеса на изучаване на чуждия език, може да бъде преодоляна. Презентациите и преминаването през целия процес на подготовка за реализирането им, развива увереност в знанията и уменията на презентирания.

И на последно място не бива да се подценява и ролята на използване на езика на тялото в подкрепа на изказаните твърдения. Уменията за използване на невербална комуникация са също част от важните комуникационни умения, които се усвояват в процеса на подготовка за реализиране на презентацията. От особена важност е да се развие умението за общуване с публиката, изслушване и вникване в зададените въпроси и формулиране на отговори в една последваща презентацията дискусия. Развиването на всички горепосочени умения водят до изграждане на увереност в общуването на чужд език.

От водещо значение за успешната подготовка на една академична презентация е познаването на ролята на несловесното общуване. Думите не са единственото средство в процеса на общуване, чрез което хората изразяват възгледите, емоциите и преживяванията си. Голяма част от общуването се пренася по несловесен път, който пояснява значението на посланието и на подтекста, влаган от участниците в него. Погледът, израженията на лицето, позите, жестовете и гласът са заредени с много повече значение, отколкото самите думи (Аргайл, 1988; Стоицова, 1992; Руменчев, 2006). До известна степен съществуват универсални константи в несловесното общуване, като например даването на знак на съгласие с кимване на главата в редица култури, кълмването на глава в знак на изтощение и умора, барабаненето с пръсти, което издава отегчение или нетърпение (Поятос, 2002; Стоицова, 1992), като същевременно се наблюдават межкултурни различия при използването и интерпретацията на несловесното общуване, които довеждат до трудности и неразбиране при общуването на представители от различни култури (Рутроф, 2000; Шнел, 2003). Възможно е участниците в общуването да срещат затруднения при преценката си

дали интерпретират правилно несловесното поведение на своите събеседници (Поятос, 2002) или да не са в състояние да разберат посланията им.

В контекста на чуждоезиковото обучение вниманието е насочено основно върху словесното общуване. Научните изследвания се съсредоточават върху културата, езика и общуването чрез езика, както и върху преподаването и усвояването му, като специално внимание се отделя на факторите, които се отразяват върху овладяването на езика-цел и методите на преподаване, а английският език заема централно място в тях (Уидоусън, 1978; Кук, 2001; Халидей, 2001). Но дори и при наличието на най-разнообразни методи и подходи на преподаване на английски език овладяването на несловесното общуване не се радва на особено внимание, макар че значението му за словесното общуване е всепризнато.

Чрез комуникативния подход на обучение по чужд език (Уидоусън, 1978; Симеонова, 2000) изучаването на езика-цел е препоръчително да се осъществява чрез езикова употреба в среда, близка до реалния контекст, за да овладеят обучаваните комуникативната компетентност, разглеждана в цялата сложност на проявите си в социалната среда. И ако комуникативната компетентност предполага обучаваните да усвоят езика-цел в степен, близка до степента на владееене на езика от носителите му, то това е невъзможно да се постигне без усвояването да бъде съпроводено от познания върху несловесното общуване. А това е особено важно в епохата на глобализацията, в която на английски език си разменят съобщения и информация не само говорещите го като роден, но и все повече носители на други езици, които го използват като средство за общуване помежду си. За да овладеят пълноценно английския език, обучаваните следва да осмислят и интерпретират правилно несловесното поведение на събеседниците си. Нещо повече, несловесното поведение следва да отговаря на посланието, което се влага в словесния изказ. Изследванията показват, че в общуването на чужд език обучаваните е възможно да използват словесната система на чуждия език, но да разчитат на несловесната система на родния си език (Аргайл, 1988).

От 70те години на миналия век изследванията върху несловесните послания набират сила в резултат на трудовете на социалния антрополог Едуард Хол (1969, 1976) и социалния психолог Майкъл Аргайл (1976). В резултат на достиженията в

тази област през 70те и началото на 80те години Алън Пийз разработва курс на тема „Техники и стратегии при междуличностните срещи“ в Австралия, за да обучава как хората да продават, да водят преговори и да се представят на интервюта, а Алън Гарнър работи върху своя курс „Разговорният език – практическо обучение за постигане на по-голям успех в социалната сфера“ в Северна Америка. Двамата публикуват разработките си през 1981г. (Пийз и Гарнър, 2000).

Естествено уменията за общуване с публиката се не се изчерпват единствено с овладяване принципите на невербалната комуникация. Необходимо е презентирацията да е запознат с разликите в езика на тялото на родната си култура и културата на изучавания от него чужд език, но единствено в практиката се овладяват задължителните елементи на цялостното общуване с публиката – постоянен контакт с поглед, подходящи мимики, жестове и поведение, следене и интерпретиране на реакциите на слушателите, внимателно изслушване на зададените въпроси и коментари, предоставяне на отговори с подходящ тон и т.н.

В заключение, подготовката на една академична презентация на чужд език развива редица комуникационни умения, важни за академичния успех на студентите и за бъдещата им професионална реализация. Такива са уменията за четене/слушане с разбиране на теми от личен или професионален интерес, водене на бележки, подбор на материали, отсяване на основни аргументи от примери, перефразиране и синтезиране на информацията в устен и писмен вид. Не е за подценяване и фактът, че поставено в смислен контекст усвояването на чуждия език протича с усвояване на четирите умения за боравене последователно и целенасочено. От съществено значение е и овладяването на уменията да се структурира презентацията и уместно да се използва невербалната комуникация като част от цялостното общуване с публиката. Несъмнено развиването на всички тези умения води до изграждането на увереност в общуването на чужд език в академичен и професионален контекст.

Литература

- [Аргайл 1988] Argyle, M. (1988). *Bodily communication*. London: Routledge.
- [Каплан 1966] Kaplan, R. (1966). Cultural thought patterns in intercultural education. *Language Learning*, 16(1), 1-20.
- [Конър 1996] Connor, U. (1996). *Contrastive Rhetoric: Cross-Cultural Aspects of Second Language Writing*. Cambridge University Press.
- [Конър 2004] Connor, U. (2004). Intercultural rhetoric research: Beyond texts. *Journal of English for Academic Purposes* 3, 291-304.
- [Кук 2001] Cook, V. (2001). *Second language learning and language teaching*. London: Arnold.
- [Мавродиева 2007] Мавродиева, И. (2007). *Как да презентираме успешно*. Издание на Кота.
- [ОЕЕР 2006] Трим, Дж., & Кост, Д. (2006). *Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване*. София: МОН, Релакса.
- [Пийз 2000] Пийз, А., & Гарнър, А. (2000). *Езикът на тялото. Скритият смисъл на думите*. София: Сиела.
- [Райнхарт 2002] Reinhart, S. (2002). *Giving Academic Presentations*. University of Michigan Press.
- [Руменчев 2006] Руменчев, В. (2006). *Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- [Рутроф 2000] Ruthrof, H. (2000). *The body in language*. London: Cassell.
- [Симеонова 2000] Симеонова, Й. (2000). *Преподавателят по чужд език с комуникативна ориентация и комуникативност в обучението*. София: Актив Комерс.
- [Стоицова 1992] Стоицова, Т. (1992). *И усмивката може да бъде заповед. Как да се научим да разбираме езика на тялото*. София: Ико-интелект.
- [Уидоусън 1978] Widdowson, H. (1978). *Teaching language as communication*. Oxford: Oxford University Press.
- [Халидей 2001] Halliday, M. (2001). Literacy and linguistics: Relationships between spoken and written language. In A. Burns, & C. Coffin (Eds.), *Analysing English in a global context: A reader* (pp. 181-193). London: Routledge.
- [Хол 1969] Hall, E. (1969). *The hidden dimension*. New York: Doubleday.
- [Хол 1976] Hall, E. (1976). *Beyond culture*. New York: Doubleday.
- [Шнел 2003] Schnell, J. (2003). *Case studies in culture and communication: A group perspective*. New York: Lexington Books.